

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.086
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору політичних наук, професору
Климончуку Василю Йосифовичу
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 79)

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Ольги Олегівни Сегеди на тему «Роль публічної дипломатії у розвитку двосторонніх відносин України з Катаром, Кувейтом та Об'єднаними Арабськими Еміратами», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія

Публічна дипломатія як інструмент зовнішньої політики держави у новітніх геополітичних реаліях займає все більш помітне місце. Для України вагомість її об'єктивується умовами війни, яку веде держава-агресор російська федерація на наших теренах з 2014 року, оскільки йдеться про саме існування Української держави, територіальна цілісність і суверенітет якої опинилися під загрозою знищення. Просування України на міжнародній арені, зміцнення підтримки та позитивного іміджу нашої країни у світі, консолідація зусиль інших країн, світової громадськості для допомоги нашому народу, є пріоритетом діяльності очільників держави, всієї української дипломатії. Основними напрямками публічної дипломатії стали культурна, економічна, експертна, кулінарна, науково-освітня, спортивна та цифрова дипломатія. Їх реалізація має певну специфіку та рівень ефективності в різних країнах, що зумовлено не тільки зусиллями дипломатичних представництв, організацій закордонного українства, але істотно – специфікою політичних режимів зарубіжних держав, їх національними інтересами, домінуючим у політикумі ставленням до російської агресії та рівнем сприйняття України, розуміння її геополітичної ролі. Тому звернення О. О. Сегеди до дослідження публічної дипломатії як одного з дієвих

інструментів зовнішньої політики України, набуває особливої актуальності, видається надзвичайно науково та практично вагомим. Виправданим, вважаю, є й обраний порівняльний аналіз дослідження ролі публічної політики у розвитку двосторонніх відносин України з Катаром, Кувейтом та Об'єднаними Арабськими Еміратами, що, з огляду на новітні геополітичні реалії, що мають взаємовигідний, а в перспективі ймовірно й стратегічний характер.

Науково виваженим є формулювання мети та завдань дисертаційного дослідження. Метою дисертації здобувачка обрала – дослідити вплив публічної дипломатії на розвиток двосторонніх відносин України з Катаром, Кувейтом та Об'єднаними Арабськими Еміратами (с. 19).

Формулювання дисертанткою об'єкта та предмету засвідчує розуміння істотних рис досліджуваних явищ і процесів. Структура дисертації є логічною та спрямованою на вирішення поставлених дослідницьких завдань, які сутнісно спрямовані на визначення місця та ролі публічної дипломатії України у розвитку двосторонніх відносин з державами Перської затоки в умовах сучасних геополітичних трансформацій (на прикладі Катару, Кувейту та ОАЕ) (с. 19–20).

Методологія дослідження передбачає використання комплексу світоглядно-філософських, загальнонаукових та спеціальних політологічних методів і підходів з урахуванням усієї сукупності методологічних принципів: історизму, об'єктивності, системності, послідовності, конкретизації та інших. Дослідження публічної дипломатії здійснено з використанням перш за все інституціоналізму та неоінституціоналізму, системного та структурно-функціонального підходів.

Імпонує створена О. О. Сегедою репрезентативна джерельна база дослідження. Список використаних джерел складається з 275 позицій, серед яких англійських – 131, арабською мовою – 8, що важливо з огляду на предмет дослідження, й на кожне з названих джерел є посилання у тексті. Осягнення напрацьованих українськими та зарубіжними науковцями теоретичних й концептуальних підходів до сутності публічної політики, широке використання наукових методів і виявлені дисертанткою вміння аналізу й синтезу значного

фактичного матеріалу, дозволило створити цілісну працю, що свідчить про фаховість авторки як науковця-дослідника та дає підстави говорити про достатню обґрунтованість результатів дисертаційного дослідження.

Перший розділ дисертації має теоретико-методологічний характер й містить узагальнену характеристику еволюції наукових поглядів на сутність поняття «публічна політика». У тексті названо чимало імен і праць західних й українських дослідників (найважливіші ідеї цитовано), що заклали основи формування дослідницької парадигми публічної політики, її новітнє розуміння у контексті популярної нині концепції «м'якої сили». Детально характеризуючи розуміння багатьма зарубіжними вченими сутнісних рис та складових публічної дипломатії, дисертантка акцентує на тому, що водночас публічну дипломатію Катару, Кувейту та Об'єднаних Арабських Еміратів вивчає доволі обмежене коло науковців (с. 33), а в українському науковому дискурсі наразі існує певний понятійний вакуум щодо визначення змісту поняття «публічна дипломатія» (с. 34). Тому імponує спроба здобувачки подати авторське розуміння сутності цього поняття у результаті поєднання системного, структурно-функціонального та синергетичного методів як «публічна дипломатія є однією з найважливіших складових стратегічних комунікацій держави та політики «м'якої сили», що являє собою систему багатосторонніх або двосторонніх комунікацій національної держави з громадськістю інших держав світу, побудованої на цифрових інноваціях та синергії державних і недержавних акторів, націленої на отримання належної підтримки зовнішньополітичних цілей держави-суб'єкта публічної дипломатії як від світової громадськості (міжнародних неурядових організацій, неформалізованих міжнародних суспільних рухів), так і від громадськості окремих національних держав» (с. 44).

У дисертації змістовно охарактеризовані основні теоретико-методологічні підходи, згідно з якими публічна дипломатія визначається одним з головних комунікативних механізмів взаємодії. Методологічно вірним тому є використання в дослідженні інструментального арсеналу синергетики, а також порівняльного підходу до аналізу сучасної практики української публічної

дипломатії в Катарі, Кувейті та ОАЕ. У дисертації чітко визначено спільні та відмінні риси публічної дипломатії досліджуваних держав (с. 46-48). Достовірність авторських узагальнень підтверджує наведений фактичний матеріал щодо формування стратегічного бачення розвитку публічної демократії в Україні та повноцінної координації діяльності її суб'єктів Міністерством закордонних справ України. Логічним є висновок про те, що факт затвердження Стратегії публічної дипломатії МЗС України свідчить про усвідомлення важливої ролі публічної дипломатії як окремого напрямку зовнішньої політики України. Затвердження зазначеного документу є також ознакою готовності МЗС налагоджувати ефективні комунікації з громадянами інших держав (с. 62).

Інформативним є здійснений дисертанткою аналіз публічної дипломатії кожної з досліджуваних держав, міркування щодо рівня її ефективності. Авторка прагне довести «схожість українського та катарського досвіду з точки зору обставин звернення до інструментарію публічної дипломатії. Загострення безпекової ситуації стало чи не найголовнішою мотивацією як для Катару, так і для України налагодити практику публічної дипломатії, зокрема для протидії дезінформації та забезпечення культурної присутності у світі» (с. 70–76).

Змістовністю й безперечною доказовістю відзначається вміщена у дисертації детальна характеристика публічної дипломатії Кувейту (с. 76–87), оскільки здобувачка О. О. Сегеда з 2019 року й дотепер – третій секретар Посольства України в Державі Кувейт. Аналізуючи публічну дипломатію як вагому складову зовнішньополітичного курсу ОАЕ, дисертантка наголошує на її спрямованості на закріплення за країною статусу «м'якої суперсили», особливо на тлі суперництва з Катаром, який теж претендує на роль лідера в субрегіоні Перської затоки. Наведений фактичний матеріал підтверджує висновок дисертантки, що концептуалізована і інституалізована гуманітарна дипломатія ОАЕ «з точки зору стратегічного планування та інституційного забезпечення є найбільш ефективною серед досліджуваних нами країн. Якість забезпечення проектів публічної дипломатії (від планування та реалізації до оцінювання) в ОАЕ є взірцевою» (с. 93), а тому, додамо, є корисною для України.

У другому розділі дисертаційного дослідження О. О. Сегеда прагне з'ясувати особливості розвитку двостороннього співробітництва України з Катаром, Кувейтом та ОАЕ на тлі геополітичного суперництва в субрегіоні. У дисертації наведені вагомі аргументи, які підтверджують, що країни–члени Ради співробітництва арабських держав Перської затоки та регіон Близького Сходу в цілому посідають традиційно важливе місце в зовнішній політиці України. Логічним є висновок, що впродовж 30-річної історії розвитку двосторонніх відносин з Катаром, Кувейтом та ОАЕ простежується поступова активізація присутності України в субрегіоні Перської затоки (с. 101).

Викликають інтерес оціночні міркування щодо ставлення згаданих арабських держав до загарбницької війни РФ проти України. На міжнародному рівні політична підтримка України з боку Катару, Кувейту та частково ОАЕ є задовільною, до того ж має потенціал для зміцнення (с. 104), а публічна комунікація Катару, Кувейту та ОАЕ щодо російсько-української війни вказує на прагнення віддалитися від сторін міжнародного конфлікту, бути нейтральними в оцінках, оминати прямолінійні судження (с. 105). У цьому контексті привертають увагу думки авторки про відносини цих держав з РФ і США. Логіка подальшого курсу Катару, Кувейту та ОАЕ щодо подій в Україні залежатиме від можливостей і загроз, які для них створює війна. Стверджуючи, що залучення в Україну іноземних інвестицій з боку заможних країн–членів РСАДПЗ – це традиційно важливий напрям роботи української дипломатії в субрегіоні Перської затоки, О. О. Сегеда акцентує на тому, що «стратегічний вимір співробітництва України з Катаром, Кувейтом та ОАЕ тривалий час випадав з поля зору українського політикуму. Зацікавленість арабськими монархіями з боку української влади мала епізодичний характер попри потужне економічне резюме Катару, Кувейту та ОАЕ» (с. 116). При цьому дисертантка, вважаю, виявила вміння аналізу нормативно-правових актів, які змістовно коментуються, зокрема Стратегія зовнішньополітичної діяльності України, Стратегія публічної дипломатії України на 2021-2025 роки та ін.

Вдалим, вважаю, є виокремлення О. О. Сегедою низки політичних і

соціально- економічних причин, серед яких незаслужений периферійний статус субрегіону Перської затоки в українській зовнішній політиці, який унеможливив скоординовану та об'єднану єдиним задумом діяльність українських дипломатів. Відтак результативність роботи української дипломатії в субрегіоні Перської затоки прямо пропорційна стратегічному баченню України та виділеним ресурсам на реалізацію цього бачення (с. 117–118).

Водночас, у дисертації достатньо широко проаналізовані сучасні практики української публічної дипломатії в Катарі, Кувейті та ОАЕ, оскільки від поширених у цьому субрегіоні уявлень про Україну залежить розвиток економічного та політичного діалогу між Україною та арабськими державами Перської затоки. На основі власного досвіду, що надає вагомості, наведеним узагальненням і висновкам, дисертантка стверджує, що «ключовими провідниками публічної дипломатії України в субрегіоні Перської затоки є українські дипломатичні установи, оскільки ні культурно-інформаційних центрів при Посольствах України, ні філій Українського інституту (ключового суб'єкта публічної дипломатії України) в арабських державах Перської затоки немає» (с. 123). Особливу увагу у дисертації надано культурній дипломатії, яка має відповідну договірно-правову та інституційну бази. У тексті названі численні факти проведення різноманітних різнопрофільних заходів, спрямованих на презентацію надбань української культури. При цьому, О. О. Сегеда не ідеалізує цю діяльність, а критично аналізує стратегічні й тактичні виклики культурної дипломатії України в досліджуваних державах, формулює конкретні пропозиції щодо їх подолання (с. 131–132). Аналогічний підхід застосовано до аналізу промоції туризму, як у країнах регіону, так й щодо України.

Пріоритетними завданнями цифрової дипломатії України в Кувейті, Катарі й ОАЕ є зміцнення позицій України в місцевому інформаційному просторі та адвокація національних інтересів України через популярні медійні платформи, запобігання інформаційним загрозам, а також поліпшення якості електронних послуг (насамперед консульських), про що свідчить, зокрема, здійснений авторкою контент-аналізу медіа регіону (с. 138–139).

У тексті рецензованої дисертації вміщено також аналіз науково-освітньої дипломатії України в досліджуваних державах. Водночас, перспективним є розуміння, що співвідношення ціни та якості вищої освіти в Україні, а також високі стандарти життя забезпечували українським університетам конкурентоспроможне місце на світовому ринку вищої освіти (с. 144). Таким же перспективним мав би стати розвиток експертної дипломатії, яка має великий потенціал з точки зору підтримки офіційної дипломатії та просування міждержавного діалогу.

Пізнавальний інтерес має звернення О. О. Сегеди до кулінарної дипломатії, яка є важливим елементом невербальної комунікації, атрибутом у налагодженні контакту та навіть фактором консенсусного вирішення проблемних питань як на високому, так і побутовому рівнях (с. 149–151). Розвивається й спортивна дипломатія.

Наведене у дисертації резюме напрямів публічної дипломатії України в Катарі, Кувейті та ОАЕ дало підстави здобувачці виокремити низку тенденцій їх розвитку. Попри певну дискусійність, погодимось з висновком, який витікає зі змісту розділу, що сучасні практики публічної дипломатії України в Катарі, Кувейті та ОАЕ, а також її оновлені пріоритети в умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну свідчать про ефективну адаптацію державних акторів публічної дипломатії України до мінливих умов роботи у згаданій сфері (с. 157).

Окремий підрозділ присвячено ключовим напрямам публічної дипломатії Катару, Кувейту та ОАЕ в Україні. Методологічно вірним, вважаємо, є розгляд цієї діяльності у контексті зовнішньополітичної діяльності держав регіону щодо європейських країн. Фактичний матеріал чітко структурований та систематизований й дає цілісне уявлення про діяльність дипломатичних місій досліджуваних держав в Україні. Особливий інтерес викликають наведені у тексті дані про розміри й спрямованість наданої з початку війни РФ проти України допомоги досліджуваних держав біженцям та внутрішньо переміщеним особам. Гуманітарна дипломатія Катару та ОАЕ в Україні була активною й під час пандемії COVID-19. Розвивається й науково-освітня та культурна дипломатія

цих держав в Україні, вияви чого описані в роботі.

Загалом на підставі систематизації практики публічної дипломатії всіх досліджуваних країн у контексті розвитку двосторонніх відносин України з Катаром, Кувейтом та ОАЕ, зокрема в умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну, О. О. Сегеда зуміла чітко виокремити їх сильні та слабкі сторони, з'ясувати їх сутність та причини.

У третьому розділі дисертації окреслені шляхи забезпечення та оптимізації української публічної дипломатії в Катарі, Кувейті та ОАЕ. Відрізняється новизною прагнення авторки розгляду цих проблем через синергію державних і недержавних акторів української публічної дипломатії в цих державах. Погоджуємось із думкою дисертантки, що ключовим недержавним суб'єктом публічної дипломатії України за кордоном є діаспора, яка ефективно представляє Україну на міжнародній арені. Достатньо цікавими видаються наведені у дисертації міркування про те, що «українські громади в арабських монархіях різнорівні за віросповіданням, політичними поглядами, соціально-економічним статусом, освітнім рівнем, ступенем національної самосвідомості» (с. 182). Дисертація містить своєрідний портрет української діаспори, особливостей її формування, статусу, ролі в житті держав. Очевидно з власної практики, хоча й не акцентує на цьому у тексті, О. О. Сегеда показує, що роль української громади в Кувейті в просуванні інтересів нашої держави інструментами публічної дипломатії відзначається тісною співпрацею з українською дипломатичною місією (с. 185–186). Характеризується активністю, системністю, ініціативністю та високим рівнем взаємодії з українськими дипломатичними місіями діяльність української діаспори й у Катарі та ОАЕ. Дисертантка порівнює нормативно-правові акти цих держав щодо об'єднань іноземних громадян і неурядових організацій за етнічною ознакою) з відповідним українським законодавством й доходить висновку, що фрагментарна та неналежно впорядкована відповідна державна політика України наразі не схожа на систему принципів, послідовних заходів держави, що передбачає свідому і цілеспрямовану співпрацю з українськими громадами за кордоном (с. 192).

Узагальнюючи конкретну практику, О. О. Сегеда формулює власне бачення щодо вирішення комплексних проблем, з якими стикаються державні та недержавні суб'єкти публічної дипломатії України в Катарі, Кувейті та ОАЕ (с. 195–197). Прагматичністю відрізняються міркування дисертантки щодо шляхів оптимізації публічної дипломатії України в досліджуваних країнах в умовах російської збройної агресії. Особлива увага звертається на медіа, у яких останнім часом частішають випадки вживання слова «війна» замість «криза» та подачі інформації про так звану «спецоперацію РФ в Україні» в лапках (с. 202). Підтримуємо висновок, що «в медійному просторі держав Перської затоки важливо підкреслювати, що російсько-українська війна – це не регіональний конфлікт за ресурси чи території, а боротьба між двома світоглядами» (с. 205). Іншим важливим виміром публічної дипломатії України в Катарі, Кувейті та Об'єднаних Арабських Еміратах під час воєнного стану в Україні є залучення фінансової та гуманітарної допомоги від арабських монархій, а також протидія російській пропаганді в арабському інформаційному полі, для чого необхідно створювати більше контенту арабською мовою.

Загалом наукова новизна основних положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження є аргументованою та переконливою. Їх достовірність підтверджується викладом і не викликає заперечень. Логічними, достовірними та достатньо обґрунтованими є узагальнення та висновки дисертантки по всьому тексту роботи. Загальні висновки (с. 217–226) містять узагальнення, які відповідають ключовим завданням роботи, розкривають її новизну та практичну значущість. Позитивно, що вони здебільшого оприлюднені в опублікованих працях О. О. Сегеди.

Авторка в цілому виявила вміння оперувати різноплановою інформацією, здатність робити самостійні висновки та науково значимі припущення, що засвідчує оволодіння нею методологією наукової діяльності. Технічно дисертаційна робота виконана на належному рівні, згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України.

Апробація ключових положень, прикладні рекомендації та результати

дисертаційної роботи здійснена під час міжнародних науково-практичних та науково-теоретичних конференцій, зокрема в містах Амстердамі, Бостоні, та Відні, а також Вінниці, Києві та Тернополі. Кількість та обсяг публікацій відповідає встановленим вимогам. Вони повною мірою відображають результати дисертаційного дослідження і в установленій термін надруковані у фахових й інших наукових виданнях України, а також – закордонному.

Наукові підходи і методи, застосовані у процесі дослідження, вважаю, дозволили дисертантці адекватно реалізувати дослідницький потенціал обраної проблеми, вийти на самостійні судження, узагальнення та пропозиції. Таким чином О. О. Сегеда реалізувала заявлену наукову новизну отриманих результатів дисертації, що є першою спробою у національному та зарубіжному науковому дискурсі зіставити генезу й практику публічної дипломатії України з одного боку та Катару, Кувейту й ОАЕ – з іншого; проаналізувати публічну дипломатію Катару, Кувейту та ОАЕ в Україні; запропонувати практичні шляхи оптимізації публічної дипломатії України в Катарі, Кувейті й ОАЕ; спрогнозувати вектор трансформації української публічної дипломатії в Катарі, Кувейті та ОАЕ на тлі збройної агресії РФ проти України (с. 21).

Однак, при викладеній позитивній оцінці поданого до захисту дисертаційного дослідження, хочу висловити і низку зауважень і побажань.

1. Зауваження до архітектури дисертації. Структура роботи є логічно виваженою та загалом не викликає заперечень. Проте, у вступі до роботи в обґрунтуванні актуальності, очевидно бракує загальної оцінки стану наукової розробки проблеми як підстави для проведення дослідження, хоча такі узагальнення знаходимо у першому розділі. Існує певна диспропорція у розподілі матеріалів розділів. Якщо перші два розділи практично рівновеликі, то другий розділ (81 с.) більш, ніж у два рази більший за третій (36 с.).

2. Декларуючи значення спеціальних політологічних методів дослідження (с. 44, 218), дисертантка водночас по тексту не акцентує на їх використанні, а саме case-study, крос-національні порівняння, крос-регіональні порівняння, статистичні і дескриптивні дослідження, крос-темпоральні порівняння від чого

робота тільки б виграла, оскільки є політологічною за призначенням.

3. Дискусійним, очевидно, є твердження дисертантки в обґрунтуванні актуальності дослідження про те, що «Україні тривалий час бракувало репутаційної безпеки, тому з 2014 року вакуум сприйняття України у світі швидко заповнився російськими пропагандистськими наративами» (с. 15). Такі наративи, вважаємо, мають глибоку історичну тяглість, а з відновленням незалежності Української держави, стали ключовими у російському не тільки зовнішньо-, але і внутрішньополітичному дискурсі.

4. У підрозділі 3.1. дисертант розкриває проблематику синергії державних і недержавних акторів української публічної дипломатії в Катарі, Кувейті та ОАЕ; однак на нашу думку, аналітичному блоку у цьому зв'язку бракує наочності, якої можна було б досягнути шляхом опису конкретних успішних кейсів такої синергії у світовому масштабі (на прикладі співпраці дипломатичних установ зі Світовим конгресом українців, Світовою федерацією українських жіночих організацій тощо).

Однак, висловлені зауваження є радше побажаннями щодо продовження наукового дослідження проблем публічної політики, зовнішньополітичної діяльності Української держави загалом, не впливають на позитивне враження від дисертаційного дослідження, не знижують його цінності та наукової новизни. Дисертація О. О. Сегеди написана зі знанням і розумінням досліджуваної проблеми, авторка досить глибоко володіє матеріалом, логічно й науково грамотно його викладає.

Отже, дисертаційна робота Ольги Олегівни Сегеди «Роль публічної дипломатії у розвитку двосторонніх відносин України з Катаром, Кувейтом та Об'єднаними Арабськими Еміратами» за змістом, формою викладу та отриманими результатами є оригінальним авторським дослідженням, що відповідає вимогам спеціальності 052 Політологія та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету

Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341), вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами). Подана дисертаційна робота є завершеною працею, в якій отримано нові обґрунтовані результати, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, а її авторка Ольга Олегівна Сегеда заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія.

Рецензент:

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політичних
інститутів та процесів Прикарпатського
національного університету
імені Василя Стефаника

С. Д.

Сергій ДЕРЕВ'ЯНКО

Одпис *Сергія Дерев'янка*
ЗАСВІДЧУЮ
начальник відділу кадрів
Орест СМІШ
05 » *Орест СМІШ* 2024

